

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ

Віктор Терлецький

●

У ВЗАЄМИНАХ ІЗ СІВЕРЯНАМИ НА ШЛЯХУ УТВЕРДЖЕННЯ ЄДИНОЇ НЕЗАЛЕЖНОЇ СОБОРНОЇ УКРАЇНИ

(з нагоди 125-річчя від дня народження Івана Огієнка)

Іван Огієнко (митрополит Іларіон), 1882-1972, велично заявив себе як учений, поет і прозаїк, публіцист і перекладач-поліглот, педагог, мовознавець, історик, етнограф, філософ, видавець і редактор, ієрарх Української автокефальної православної церкви, громадський і державний діяч. Та чи всі галузі його невтомної подвижницької діяльності, ниви, на якій упродовж тривалого життя виявлялися уподобання і зацікавлення, цієї всевітньо відомої особи, мною названі?

Довгий час ім'я нашого славного співвітчизника за умов тоталітарного режиму штучно замовчувалося, тому-то було не відоме широкому колу читачів. Лише тепер перевидаються на його батьківщині наукові, політичні і релігієзнавчі твори. А їх було написано щось близько півтори тисячі! У контексті українського національного відродження почалося висвітлення духовної і науково-педагогічної діяльності І.І.Огієнка - на конференціях, у спеціальних наукових збірниках, журналах, пресі.

Йому присвячуються навіть окремі академічні видання. Маю тут, зокрема, на увазі працю С.О.Висоцького «Київська писемна школа 10-12 ст. (До історії української писемності)», Львів-Київ-Нью-Йорк. - 1998.

Так, уже чимало мовлено, але маємо сказати ще більше, глибше, розмаїтіше. Як на мене, слід приділити увагу Іванові Огієнку ще і як активному поборнику єдиної незалежної соборної України. Слід усвідомити це в сьогоднішні, адже деякі політики, народні депутати, діячі, які перебували або ще й досі займають високі керівні посади, кидали в народ по своїх регіонах сепаратистські заклики, намагалися і намагаються протиставити Схід і Захід нашої держави і тим самим розколоти її. Адже подекуди приймаються рішення про надання статусу регіональної російській мові; не усвідомлюється багатьма, що державна мова (українська за Конституцією) є, по суті, питанням державного суверенітету, його захисту, питанням реалізації державної політики.

Іван Огієнко чітко, рельєфно бачиться нам як об'єднувач наших предковичних земель, як захисник єдиної соборної України. Зокрема, у взаєминах із відомими діячами з Сіверянщини. Перш за все нагадаємо, що вчений у своїх численних працях широко висвітлював значну, доленосну просвітницько-культурну роль тих осіб, діяльність яких минала або була тісно пов'язана з територією Сіверянщини. У праці «Українська культура» /К., - 1918/ він належним чином описав діяння Лазаря Барановича, відомого українського політичного, церковного і культурного діяча,

архієпископа чернігівського, засновника у Новгород-Сіверському Спасо-Преображенському монастирі друкарні, слов'яно-латинської школи, хорової капели. Іван Огієнко охарактеризував Барановича, автора «Труби словес» 1674 р., «Меча Духовного» 1666 р., як «плодовитого письменника й поета». Про його внесок у справу підняття культури в Московії писав так: «Я не буду перелічувати, які книжки наші попали в Москву, - бо цього й зробити не можна: всі книжки наші сунули на північ, - твори Галятовського, Радивиловського, Транквиліона, Петра Могили, Гизеля, Беринди, Зизанія, Смотрицького, Барановича / виділення наше. - В.Т. / і сила-силенна всяких інших». (1)

Він з болем і сумом засвідчував, що патріарх московський Іоаким /1673-1690/ «настояв, аби на соборі 1690 року осудили багато вкраїнських книжок, ніби боронячи народ православний «от прелести латинскія, еже кїевскія новыя книги утверждають». І от ці «новыя книги» й були засуджені на соборі того 1690 року. Собор за наполяганням Іоакима осудив книжки С.Полоцького, П.Могили, К.Ставровещького, І.Галятовського, Л.Барановича, А.Радивиловського й інших авторів. Осудив українські книжки і наклав на них «проклятво и анафему, не точію сугубо и трегубо, но и многогубо»/.(2)

Отож українські видання, які несли освіту, культуру до Московії, палили. А шалений патріарх до того ж «забрав під Москву нашу /українську. - В.Т./ церкву». Чи не в цих діях слід шукати, перш за все, витоки непереборного і тривалого впродовж усього життя поступу Івана Огієнка, як первоієрарха українського православ'я?

Додамо: вчений в особі Лазаря Барановича бачив воістину пророка в погляді на будучину своєї країни. «Ще в 17 віці, р.1668-го,- писав Ів.Огієнко, Лазар Баранович пророкував про Україну». І посилався при цьому на такі слова чернігівського архієпископа: «Бачу я, що Русь /=Україна/ простує вперед. Моя думка про руських така, що настане час, коли їм не потрібна буде чужа поміч і вони навіть нехтуватимуть нею».(3)

Не менше уваги приділив Ів.Огієнко Данилу Тупталу /св. Дмитру Ростовському/, якому довелося бути і плідно працювати на посаді ігумена Батуринського Крупицького /1686-1692/, Глухівського Петропавлівського /1694-1697/, де він продовжував писати капітальну працю житійного характеру - «Четьї - Мінеї»: Чернігівського Єлеського /1697-1699/, Новгород-Сіверського Спаського /1699-1701/ монастирів, аж поки його, як й інших українських осіб високої освіти та культури, не «потягли, - за словами Огієнка, - на Москву за ласощі та за прихоті мирськії». У 1702-ому Данила Туптала призначили митрополитом до Ростова, де він обіймав одну з найвищих церковних посад аж по рік своєї смерті-1709-ий.

Виходець із сім'ї козацького сотника на Київщині тут, в Московії, він залучив місцеве населення до європейської цивілізації. Зокрема, заснував у Ростові першу в цих краях школу на зразок Києво-Могилянської академії. Існує припущення, що саме він міг завезти туди українські твори, а серед них – рукопис славетного «Слова о полку Ігоревім». Не випадково ж цю історико-літературну перлину часів Київської Русі знайшли з часом поруч з Ростовом, у хронографі Спасо-Ярославського монастиря.

В Україні у час московської церковно-духовної реакції суттєвий захист і притулок для літературної праці надав Тупталу гетьман Іван Мазепа. Про згадувані вище «Четьї-Мінеї» / «Житія святих» / Ів. Огієнко наводив такі рядки сумлінного, чесного російського дослідника Архангельського: Цей твір «остається до сих пор, вместе с прологом, настольной книгой благочестивого русского грамотника; труд единственный в своем роде, какого, без сомнения, не мог бы совершить никто из московских книжников».(4)

У 1754 році Данило Туптало був канонізований – прилучений до лику святих. Не можемо не згадати, що він шанобливо ставився не тільки до Мазепи, з яким був знайомий, а й до іншого українського гетьмана Петра Дорошенка. Це, зокрема,

добре знав Т.Г.Шевченко. У поезії «Заступила чорна хмара» Тарас Григорович наголошував:

Тільки ти, святий Ростовський,
Згадав у темниці
Свого друга великого,
І звелів капицю
Над гетьманом змурувати
І богу молитись
За гетьмана, панахиду
За Петра служити.(5)

Данилу Туптало Ів.Огієнко не міг не присвятити монографію «Святий Дмитрій Туптало: його життя й праця» /Вінніпег.-1960/. Адже вважав це ім'я «великим» в історії української православної церкви, в історії української духовної культури взагалі. «Це один із тих передових українських великих духовних мужів, - писав вчений, - що реально вели вперед розвій української церкви і що позоставили плідні сліди своєї видатної праці в кожній закутині українського релігійного і культурного життя».(6) Особливо відзначав він велике виховне значення основної праці Данила Туптала «Четві-Мінеї», її сильний вплив як на українську культурно-освітню еліту, широку громадськість, так, зокрема, і на себе особито: «Життя святих Дмитрія Туптала перетворили бідного хлопця на свідому людину і вказали йому на його безцінну основу, - на душу живу і безсмертну!»(7)

Іван Огієнко, пишучи, що «були і в кінці 18 і в 19 віці такі люди, що добре розуміли і нашу мову і нашу історію», в першу чергу серед сіверян назвав уродженця хутора Родіонівка поблизу м.Глухова Федора Осиповича Туманського /бл.1757-1810/, який був організатором праці по підготовці «Топографического описания Гетманщины» /1778-1779/, засновником у Глухові /1881/ як член-кореспондент Російської академії наук у Петербурзі академічної книжкової крамниці, відомим видавцем цілої низки видань /зокрема, журналів «Зеркало света», «Российский магазин»/. Він виношував думку і зробив спробу відкрити у Глухові філіал Академії наук.

У праці «Українська культура» Огієнко навіть навів вислів Федора Туманського про Україну і її відношення до Росії зі згаданого «Российского магазина» /1793,-ч.2/: «Целое состоит из частей; прежде составления целого должны существовать части; чтобы целое было хорошо и совершенно, должны быть его части в порядке и должном совершенстве, по крайній мере возможно: заключение сие есть правило истины, а оспаривающего оно – к лекарю». Коментуючи ці слова глухівчанина, Огієнко зауважував: «Правдиві слова; і під ними ще й тепер залюбки підписався б кожний щирий українець».(8)

Ерудований читач не може не звернути увагу на той факт, що в цій роботі автор назвав чимало осіб саме з Сіверянини: державних і політичних діячів /Павло Полуботок, брати Олексій та Кирило Розумовські, Іван Скоропадський, останній кошовий Запорозької Січі Петро Калнишевський, генеральний писар часів Гетьманщини Семен Савич/, священників високого рангу /чернігівський архімандрит Іоанкій Галятовський, чернігівський архієпископ Іоанн Максимович, архієпископ Георгій Кониський; виходець з-під Глухова київський митрополит Самуїл Мисливський, який проте проявив себе русифікатором України /; освітян /Василь Кукольник та Іван Орлай – перші директори Ніжинського ліцею кн. Безбородька, Христина Алчевська /; акторів / Марія Адамовська-Заньковецька, Ганна Затиркевич-Карпинська /; істориків / Д. Бантиш-Каменського, сина історика із Ніжина Миколи Миколайовича /; письменників / Пантелеймон Куліш, Леонід Глібов, Михайло Коцюбинський, Петро Кузьменко, 1831-1867, Пилип Морачевський/. Останні двоє в наш час дещо призабуті. Щодо поета-романтика і перекладача з-під Чернігова П.С.Морачевського Огієнко зауважив, що він дав нам «дуже гарний переклад Св.Письма на щиронародню українську мову» /; композиторів / М.Березовський, Д.Бортнянський /: славетного співака /Гаврило

Головня із Глухова /.

Особливий інтерес викликає згадка Огієнком імен Огієвських. Спочатку Огієвського, як перекладача «в старі часи» українською мовою байок Івана Крилова /здається, він мав на увазі Павла Огієвського, літературний псевдонім - Павло Охоцький, який відомий публікацією в «Черниговских губернских ведомостях» 1853 року двох оригінальних байок «Пані і дві челядки», «Лисиця і ховрах»/, а потім – Огієвського, як сина ніжинського сотника/XVIII ст./. Це можна пояснити певною обізнаністю Івана Огієнка з історією життя і діянь своїх предків. Адже він, певно, походив із численного збіднілого українського дворянського роду, початок якому поклав Степан Огії, котрий проживав у XVII столітті.(9)

Автори газетної статті «Великий син України»(10) натомість твердять, що Іван Огієнко «народився в сім'ї, яка належала, очевидно, до козацтва Огіїв, котрі переселилися наприкінці 17 століття з Правобережжя України в містечко Кролевець». При цьому вони посилаються на двотомник професора Гарвардського університету Юрія Гаєцького «Козацька адміністрація Гетьманщини». І додають, що «...п'ятеро представників цієї сім'ї правили кролевецькою сотнею Ніжинського полку в різні роки майже протягом ста років /1663-1772/, посилаючи своїх синів навчатися до Києво-Могилянської академії».

Слід зауважити, що перш за все, мусимо звернутися до першоджерел. А одним із таких у даному випадку є праця О.М.Лазаревського «Списки Черниговских дворян 1783 года» /Чернігів-1890/. Відомий історик Лівобережної України повідомляє, що справді в Кролевецькому повіті Чернігівської губернії на вказаний час проживала «Пелагея Семенова дочь умершего сотника Максима / Григоровича, 1746 р. народження - В.Т./ Огія, вдовствующая жена». Їхні сини досягли певних успіхів вже на початку служби: Дмитро /1762 р. народження/ був перекладачем при медичній колегії, Осип /1764/ служив в артилерійському полку, а Олександр /1766/ перебував у Константинополі при російському міністрі в навчанні турецькому і деяких європейських мов. У Кролевіці також жила дружина кролевецького сотника /з 1741 по 1767 рр.-В.Т./, померлого Григорія /Павловича. - В.Т./, який вже носив прізвище Огієвський. Там же перебували Олексій /військовий товариш /, Лук'ян /бунчуковий товариш, у повітовому суді перший засідатель/ Огієвські. Усі вони, як бачимо з праці О.М.Лазаревського, вже належали не до «збіднілого роду українського козацтва Огіїв /Огієвичів, Огієвських/», а мали дворянське звання.

З іншого джерела дізнаємося, що серед кролевецьких сотників середини XVII-середини XVIII століть були Кіндрат Огієнко /підкреслення наше. - В.Т./, Павло, Григорій і Максим Огієвські.(11) Той же автор /викладач Кролевецької чоловічої гімназії/ засвідчує: стараннями Григорія Огієвського і настоятеля кролевецької церкви Різдва Пресвятої Богородиці Іакова Маковського 22 червня 1748 року цей мурований храм «начали штукатурить из середины», на знак чого їх імена були вирізьблені вїтом кролевецьким Григорієм Романовим на мідній таблиці.(12)

Отож в роду предків Ів.Огієнка були не тільки вихованці Києво-Могилянської академії, але й благодійники храмів. У їх діяльності бачаться нам витоки релігійно-церковної діяльності славного нащадка - митрополита Іларіона.

Івана Огієнка багато що єднало з Сіверянською землею. Він не міг, звичайно, не цікавитися славетною історико-літературною пам'яткою часів Київської Русі - «Словом о полку Ігоревім». Твором, який, на думку багатьох дослідників, не лише описував події, початок котрим поклала Новгород-Сіверщина, а головними персонажами були сіверяни, але який створювався у цьому регіоні і, скоріш за все, вихідцем із Сіверянщини. Велика увага до твору привела Огієнка до написання праці «Слово про Ігорів похід» /1949/.

Вченого, уродженця містечка Брусилів Київської губернії /тепер село Коростишівського району Житомирської області/, багато що єднало із славетним педагогом, українцем за походженням К.Д.Ушинським /1823-1870/. І, перш за все,

питання української мови, національної школи і ролі церкви у духовному житті суспільства. Досить лише порівняти деякі їх висловлювання.

Костянтин Ушинський /стаття «Рідне слово»/: «Мова народу – цвіт усього його духовного життя. У мові одухотворюється весь народ і вся його батьківщина ... Коли зникає народна мова, – народу нема більше!»

Іван Огієнко, який народився дванадцятьма роками після смерті Ушинського: «Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. У мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання... і поки живе мова – житиме й народ, як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розפורшиться поміж дужчим народом».

Які тотожні і за змістом, і за словесним вираженням думки! Ми вправі вважати в цьому питанні К.Д.Ушинського предтечею І.І.Огієнка!

Не можу погодитися з висловом краєзнавця з батьківщини І.Огієнка М.С.Поліщука, автора статті в збірнику «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта» /Вип. 2. - Камянець-Подільський. - 2005/, який зробив такий закид педагогові: «Однак К.Д.Ушинський не розробляв концепції української національної освіти. Він не створив жодного українського підручника. Навіть не склав українського букваря!».

Треба перш за все зважувати на той сумний і трагічний для українців очевидний факт, що Ушинському довелося працювати поза межами України, як і багатьом іншим його співвітчизникам. Коли він взявся за написання підручників для початкового навчання, особливо відчувалося гоніння в Російській імперії на українську мову. І все ж педагог сміливо і рішуче обстоював освіту рідною /особливо для нього, українця за походженням, українською/ мовою. Найвиразніше це було ним наголошено в статті «Рідне слово» / «ЖМНП»-1861-№5/: «Не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п'є духовне життя й силу з рідної груді рідного слова», «духовний розвиток ітиме тим шляхом..., якщо візьмемо до уваги факт спадковості національних характерів, що не підлягає сумніву». Перебуваючи за кордоном, за рік до появи горезвісного Валуєвського обіжника, Костянтин Ушинський в «Педагогічних замітках про Швейцарію /вересень 1862 р./» з осудом і болем писав: «А наша / підкреслення автора цієї статті. - В.Т./ багата південно-руська мелодійна, співуча мова, якою розмовляє не 200 тисяч, а 14 мільйонів народу, на якій існує така народна література, якою не може похвалитися жоден із народів, на якій ще недавно співав Шевченко, виганяється зі школи, як яка-небудь чума».

Нагадаймо авторові того закиду стосовно Ушинського й такі слова педагога, в яких він з глибоким сумом загадував малоросійських хлопчаків, «яких з першого ж дня починають ламати на великоруський лад». «Така школа, - обурювався Ушинський, - разом і дуже нем'яко, нагадає дитині, що вона не вдома, і не мудро, що школа з першого ж дня здається їй букою». І то була гірка правда.

Врешті-решт, не можна ж вимагати від осіб минулого усього бажаного нам в сьогодні! Хіба багато чого корисного було зроблено за 15!/ років незалежності України?! Людину треба оцінювати по тому, що їй вдалося зробити.

А щодо підручників Ушинського, то відсилаю до їх оцінки з боку М.Драгоманова: «Щитав би дуже потрібним переробити «Родное слово»..., що було б тим легше, бо автор - Ушинський - сам чернігівець, деякі сказки і пословиці і т.д. малоруські».

Та повернімося до аналогій у висловлюваннях Ушинського і Огієнка. У листі до священника І.С.Белюстіна Ушинський якось писав: «Ось що безперечно найкраще у нас..., так це православна церква. Ех, якби, нарешті, росіяни здогадались, яким скарбом вони володіють, і зрозуміли, нарешті, що можна побудувати на цій скелі, яка простояла непорушно півтори тисячі років і тільки поросла мохом». А в іншому листі до того ж адресата бажав, щоб церква «не тільки молилася, але й робила щонебудь для народного добробуту».

Важливу роль церкві відводив І.Огієнко, вважаючи її, зокрема, твердинею

літературної мови. Він писав: «Церква - це наша й національна школа, яка навчає нас бути правдивими синами свого народу».(13)

Її роль і значення Іван Огієнко підносив як державний діяч /міністр освіти і віросповідань в уряді Директорії/, розробивши і затвердивши ряд законів про українську мову, освіту та церкву; як архієпископ Холмський і Підляський /1940/, митрополит /з 1944/ православної церкви у Польщі під чернечим іменем Іларіон. Із 1951 р. він був головою Української православної церкви в Канаді.

Осердям духовного й культурного життя нації, інтеграційним фактором націєтворення він вважав Святе письмо. У 1962 році друкує свій варіант Біблії українською мовою. Його попередником у цій перекладацькій справі був уродженець містечка Вороніж колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії Пантелеймон Куліш. Огієнко знав шлях письменника з Сіверянщини до видання Біблії: публікація праці «Дві Мусієві пісні»/ «Правда». -Львів -1868/, «Книги Йова» - у тому ж журналі через рік /окремий відбиток «Иов, переспів Павла Ратая»/: видання року 1871 віршованого переспіву «Псалтир або Книга хвали Божої, переспів український Павла Ратая». Видатний діяч з Брусилова добре вивчив переклад «Біблії» на живу українську мову, який П.Куліш виконав з галичанином, доктором Іваном Пулюєм. Іван Огієнко навіть висловив друком свою оцінку праці попередників: «...переклад Св.Писання мусить бути кочче дослівний, цього якраз П.Куліш ніколи не додержувався, - його переклад Біблії був вільний... Свій метод вільного переспіву Книги Йова та Псалтиря Куліш переносив до перекладу Біблії взагалі. Це була основна недостача перекладної праці Куліша та Пулюя»/(14)

Ще із студентських років /історико-філологічний факультет Київського університету/ Огієнко розпочав виступи з публікаціями про українське мовознавство. Зокрема, літературну мову. Тому особливої уваги набуває його оцінка як глибокого фахівця /багато про що говорить навіть така його стаття, як «Без спільної літературної мови нема нації, для одного народу - одна літературна мова», 1935/ досягнень Куліша на цьому терені. Огієнко мав право назвати сіверяннина «правдивим свідомим творцем української літературної мови». Про це він наголошував у розділі «Куліш як ідеолог і творець української літературної мови» у своїй праці «Історія української літературної мови», а також там само у підрозділі / «Кулішівка 1856 року». В іншому виданні «Тарас Шевченко» окремий підрозділ присвятив темі «Вплив П.Куліша на Шевченкову мову».

Міністром освіти І.Огієнко працював з 6 січня по 26 квітня 1919 року. Його попередником на цій посаді /за часів Гетьманату/, а з другої половини червня 1918 р. – міністром народної освіти та мистецтв був син члена попечительства при Миколаївській церкві с. Есмань колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії, правознавець Микола Василенко /1866-1935/, ув'язнений за тоталітарного режиму радянського часу. Чимало що поєднувало їх у праці-боротьбі за українську Україну. Не випадковим є часте посилення на праці І.Огієнка дружини М.П.Василенка, однієї з корифеїв історичної науки в українській діаспорі, авторки відомого курсу історії України Н.Д.Полонської-Василенко.

Співпрацював Огієнко на ниві громадсько-політичної діяльності з уродженцем Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії Ісааком Мазепою /1884-1952/. Особливо в той час, коли останній був головою Ради народних міністрів Директорії УНР /27.8.1919-25.5.1920/. 15 вересня 1919 року Іван Огієнко був затверджений С.Петлюрою у складі уряду І.П.Мазепи на посаді міністра ісповідань. І попрацював на ній аж до 30.9.1922 року. Якось новгородсіверець зазначив: «Утеча політичних провідників за кордон ... одна з найсумніших сторінок української революційної боротьби. Коли вожді революційного руху тратять голову, і в критичний момент кидають поле бою, цим вони не тільки самі собі виносять

політичний присуд, але й катастрофічно впливають на стан бойових сил цілого фронту.(15)

Івана Огієнка цей докір не стосувався. Він не заплямував себе цим тавром, бо до останньої змоги боровся за волю і незалежність власної держави на території рідної України.

Цікаво, що входження Огієнка до уряду І.П.Мазепи відбулося тоді, коли він був ректором Кам'янець-Подільського українського університету. Проте наказом Директорії УНР за підписами її голови Симона Петлюри та голови Ради народних міністрів І.Мазепи, державного секретаря Шрамченка, одна гілка роду якого проживала в Кулішевому Воронежі, вчений, займаючи урядову посаду, не був позбавлений ректорства.

Зрозуміло, що Ісаак Мазепа не міг не залишити згадок про Огієнка в своїх спогадах: Мазепа І. Україна в огні й бурі революції.1917-1921.Кам'янецька доба – Зимовий похід – В 3 т. – Прага. – 1942-1943.

Праця І.Огієнка в університеті Кам'янець-Подільського була надзвичайно багата його взаєминами з представниками Сіверянського краю.

Рішення про заснування українського університету в цьому місті прийняв уряд П.Скоропадського 17 серпня 1918 року. Урочисте відкриття відбулося 22 жовтня того ж року. Серед численних гостей була вже добре відома на той час активна громадська діячка, педагог С.Ф.Русова /Софія Ліндфорс, 1856-1940/, уродженка с.Олешня на Чернігівщині. У своїх спогадах вона відвела чимало місця цій «світлій» події з часів Гетьманату: «На ректора університету призначений був Огієнко, відомий тоді тільки як автор української граматики, завзятий філолог. Вибір був правильний, бо Огієнко відразу весь віддався організації нового університету, професорської колегії, бібліотеки та влаштуванню лабораторій.» Софія Русова зробила в споминах деякі закиди Огієнкові щодо його амбітності, дріб'язкового честолюбства. Проте наголосила, що «цю дріб'язковість треба Огієнкові простити й цінити його за надзвичайну працездатність та повну відданість українським справам, які він підтримував часто не без ризику для себе, зостаючись на сторожі їх до останньої хвилини.»(16)

Огієнко відразу ж особисто запросив до навчального закладу історика Дмитра Дорошенка /1882-1951/, коріння роду якого лежало в землі Сіверянщини / тепер – хутір Дорошенків, Дорошівської сільради Ямпільського району Сумської області/. Коли Огієнко вимушено опинився за кордоном, то разом з науковцями – українськими емігрантами у Варшаві організував випуск для земляків науково-популярних збірників статей рідною українською та англійською, німецькою мовами під назвою «Визволення України». Серед вміщених праць чільне місце було надано огляду історії України Дмитра Дорошенка.

Згодом у Кам'янці-Подільському опинився земляк Д.І.Дорошенка, уродженець хутора Косинський / тепер – Ямпільський район Сумщини/, вихованець Новгород-Сіверської гімназії Володимир Косинський / 1864-р. смерті невідомий /. За рішенням Української академії наук його відрядили до Кам'янець-Подільського університету, надавши можливість читати лекції з його фаху – економіки. На жаль, його подальша доля не простежується. Є лише поодинокі згадки, що начебто в 1921-1922 роках Косинського напередодні передбачуваної чистки викладацького складу відрядили за кордон, чи то він сам емігрував туди.

Спливають свідчення, що по історико-філологічному факультету цього навчального закладу був затверджений М.Грунський /1872-1951/, відомий згодом мовознавець-славіст з міста Суми. Цьому, певно, сприяло знайомство Огієнка з Миколою Грунським ще в той час, коли Іван Іванович за дорученням міністра освіти Центральної Ради І.Стешенка укладав короткий правописний кодекс. Тоді до складу правописної комісії, яка опрацьовувала матеріали, входив уродженець м.Суми і під керівництвом Огієнка втілював у життя його гасло «для одного народу – один правопис».

Джерела та література:

1. Огієнко Іван. Українська культура /Коротка історія культурного життя українського народу / . - К., - 1918. - С. 7475.
2. Там само. - С.141.
3. Письма Лазаря Барановича. - Чернігів. - 1865 - С. 50; Огієнко Іван. Українська культура. - С. 205.
4. Архангельский А.С., проф. Из лекций по истории русской литературы. - Казань. - 1913. - С. 131; Огієнко Іван. Українська культура... С. 74.
5. Шевченко Тарас. Кобзар. - К., Рад. школа. - 1987. - С. 426.
6. Огієнко І. Святий Димитрій Туптало // Митрополит Іларіон. Життєписи великих українців. - К., - 1999. - С. 242.
7. Там само. - С. 347.
8. Огієнко Іван. Українська культура... - С. 246.
9. Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник. - Спб. - 1914. - С. 123.
10. Бойчак Михайло, Лякіна Рима. Великий син України // Урядовий кур'єр - 2002. № 198. 25 жовтня.
11. Гурьев А.Д. История города Кролевец. - Кролевец. - 1914.
12. Там само. - С. 19.
13. Іларіон, митрополит. Як поводитися в Божому храмі. - Вінніпег. - 1983. - С.30; Сохацька Євгенія. Ідея соборності в культурологічній спадщині Івана Огієнка //Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І.Огієнка / 1882-1972/ в контексті українського національного відродження. - Кам'янець-Подільський. - 1997. - С. 29.
14. Качкан В.А. Етнокультурний пласт Івана Огієнка. - В кн.: українське народознавство в іменах. - К., Либідь. - 1994. - С. 290.
15. Мазепа І. Творена держава / Боротьба 1919 року. - В зб.: Збірник пам'яті Симена Петлюри /1879-1926/. - К., МП Фенікс. - 1992. - С. 21.
16. Русова Софія. Мої спомини // Український історичний журнал. - 1999. - № 5. - С. 140-141.

